

A Thália-Társaság

Irta: Lengyel Menyhért

Ezelőtt tíz évvel a pesti rendőrségnek eszébe jutott, hogy ha a Fővárosi Orfeumban egy este folyamán — mikor különben cigarettázó és duhaj közönséggel van tele a lokál — három egyfelvonásos darabot játszanak, az nem tekinthető tűzveszélyes produkciónak, — ellenben ha ugyanazon helyiségben délután áhítatos, csendes közönség előtt egy háromfelvonásos mű játszatik el, az már annyira tűz-, közcsend-, rend- és közbiztonságveszélyes, hogy előadása tudomisenhányadik paragrafus alapján okvetlenül betiltandó. A rendőrségnek ez a groteszk ötlete úgy széjjeltörte Pest legérdekesebb és legjelentékenyebb művészi alakulását, mint ahogy egy durva kéz megmarkol és halálra sebez egy pillangót. A Thália Társaság, mely előadásai számára nem talált más helyiséget, beszüntette működését.

A Thália Társaság... Csak meghatva lehet visszagondolni rá, mint fiatal testvérünkre, aki váratlanul és hirtelen meghalt. Mi minden lelt volna belőle, hová fejlődött volna, micsoda külön helyet foglalt volna el színházi és irodalmi életünkben, mily más irányt vettek volna sorsok és pályák, ha ez megmarad nekünk, mint egy állandó figyelmeztető, mentor és barát, aki előrenyújtott ujjal mutatta volna mindig, merre kell menni. A Thália Társaság éppen hogy hatni kezdett, mint egy szigorú fiatal vádló lépett fel, hogy a nagy színházakat irodalmi kötelességeikre figyelmeztesse, már kezdett körülötte kialakulni az a kis csoport, mely majd évtizedekre eldönti az izlés új irányait és hatalmasan termékenyíti a magyar művészetet, mikor fejére esett

ez a rendőri intézkedés és megszűnt, mert még nem volt elég erős ahhoz, hogy újra talpra álljon. Néhány kitűnő színész került ki belőle, egy-két darab, melyet azután átvettek a nagy színházak, egy kezdődő Ibsen kultusz, egy kis Strindberg iz, néhány kísérlet az új stílus felé — ez volt minden. Mi, akik körülötte voltunk, tudtuk, mit jelent, mit hordoz magában, de — gyámoltalan, szegény fiatal emberek, nem tudtuk megmenteni, mikor fuldokolt. Előzve a fővárosból, a vidéken bolygott még egy ideig, Hódmezővásárhelyen és Szoboszlón kísérletezett Ibsennel s egy-egy tagja, mint a magyszerű Kürthy József, magános vendégszerelésekben viaskodott, mint egy régi magyar vitéz a Strindberg „Apá”-jában — s aztán elcsendesedett a Thália körül minden.

Micsoda kürtjel volt pedig. — micsoda öbresztő és erjesztő, tavaszi zápor szunnyadó tehetségekre. Most, hogy róla írok — a személyes emlékek egész gátszakadásával kell küszködnöm. Mint vidéki újságíró s vasúti szabadjegy tulajdonos, minden szombat este felültem a vasutra, reggelre Pestre értem, megváltottam jegyemet a vasárnap délutáni Thália előadásra, végig éltem, mint egy misét, este vonatra ültem és hétfőn reggel ott-hon voltam, megint egy hétig ábrándozva arról, hogy újra fent lehessenek. Mikor aztán Pesten voltam, első darabommal szigorúan elutasítva minden színházról, a meddő várakozás és nyomor keserű hónapjaiban egy délelben az a gondolatom támadt, hogy beküldöm a darabot a Tháliának. Másnap reggel

már megkaptam a Hevesi Sándor értesítést, hogy három hét múlva színrekerül a darab. Azontul eljárhattam a titokzatos és kedves fiatal emberek társaságába s mint az első keresztyének, éjszakánként földalatti helyiségekben — a Newyork-kávéház souferrain-jében — tartottuk próbáinkat, míg a ragyogás, az álom: a Fővárosi Orfeum színpada megnyílatott előttem. Törzs Jenő játszotta a hőst — gondolom tizennyolc éves volt s a hatvanöt éves tudós lengő álszakállja alól meghazudtolóan nevetett elő a gyerek képe, de a hangja, a lelke, szíriozus és tiszteletet parancsoló volt. Az időben egy egészen kezdő és féldilettáns művészklub játszotta Pest legkomolyabb színházát.

Azért jut most mindez eszembe, mert arra gondolok, hogy most is biztosan vannak egészen fiatal emberek, színészek és írók, akik előtt az út jobban zárva van, mint valaha volt. A Nemzeti Színház jogos és okos tartózkodással kerüli el a kísérletezést, — mely nem is az ő feladata, — a többi színház pedig nagyvárosi üzem lett, mely elsősorban a sikerre pályázik — az utat keresők, a fiatalok, a keserűek, a vadak, a különösek, az éretlenek, akikben azonban több a zamat, mint a teljesen formásokban, a lángot vetők és a merészek olyan hallgatásra vannak kényszerítve, mely rosszabb a halálnál, mert az élve eltemetés kinjait szenvedik. Magam is tudok néhány olyan darabot, mely sikolt a színpad után, de a mai alakulások között nem számíthat arra, hogy napfényre jöjjön — és

Istenem könyvében megjelenni . . . ez igazán nem a könyvdrámák országa. Németországban mesterségesen akarják tenyészteni a drámairodalmat, a „Jung-Deutschland” címmel már majdnem terrorizálják az embereket, minden kísérlet erény s az ismeretlen szerző nevének az a legjobb ajánlása, hogy még nem került sehol sem színre. Nálunk, ahol erőteljesebben szökell a tehetség, ha csak nincs egy már majdnem komisz energia benne, lehervadni és összeroskadni kénytelen a részvétlenség és reménytelenség miatt. És ez nemcsak nekik rossz, szegényeknek, hanem a közönségnek is, mely semmi újhoz nem jut hozzá — egy nagyon intellektuális rétegnek, mely már nem talál kielégülést a mai színházban, — új színészeknek, akik nem tudnak úgy játszani, ahogy szeretnék, mert nem kapják meg hozzá a kottát, — s nekünk íróknak, akik tudjuk, hogy az irodalom nemcsak egy érvényesült korosztály számára való terület, hanem gazdag birodalom, melyben kezdések, nekilendülések, kísérletek s megújulások teszik az életet, hozzák a színt s adják meg az egésznek az eleven erő azt a lüktetést, mely nélkül egyhangú és szegény minden irodalom és minden élet. Ez a megújulás mevezetes és mindig újra ismétlődő a festészetben, léptenyomon utat tör a zenében, folytonosan ható erő a litteraturában, csak ép ott stagnál, ahol a művészet minden nemét egyesítenie kellene: a színházaknál. Eljött az idő, hogy a tíz év óta tetszhalott Thália Társaságot új életre rússuk.